

Archeologienota

Lier – Leopoldplein 20

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/124

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	8
2.3.3	Werkwijze	13
2.4	Assessmentrapport	13
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	13
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	26
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	30
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	31
3	Samenvatting.....	32
4	Bibliografie	33
4.1	Publicaties	33
4.2	Websites	33
5	Bijlagen	34
5.1	Archeologische periodes	34
5.2	Plannenlijst	34
5.3	Fotolijst.....	35

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Lier. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

---

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018E247

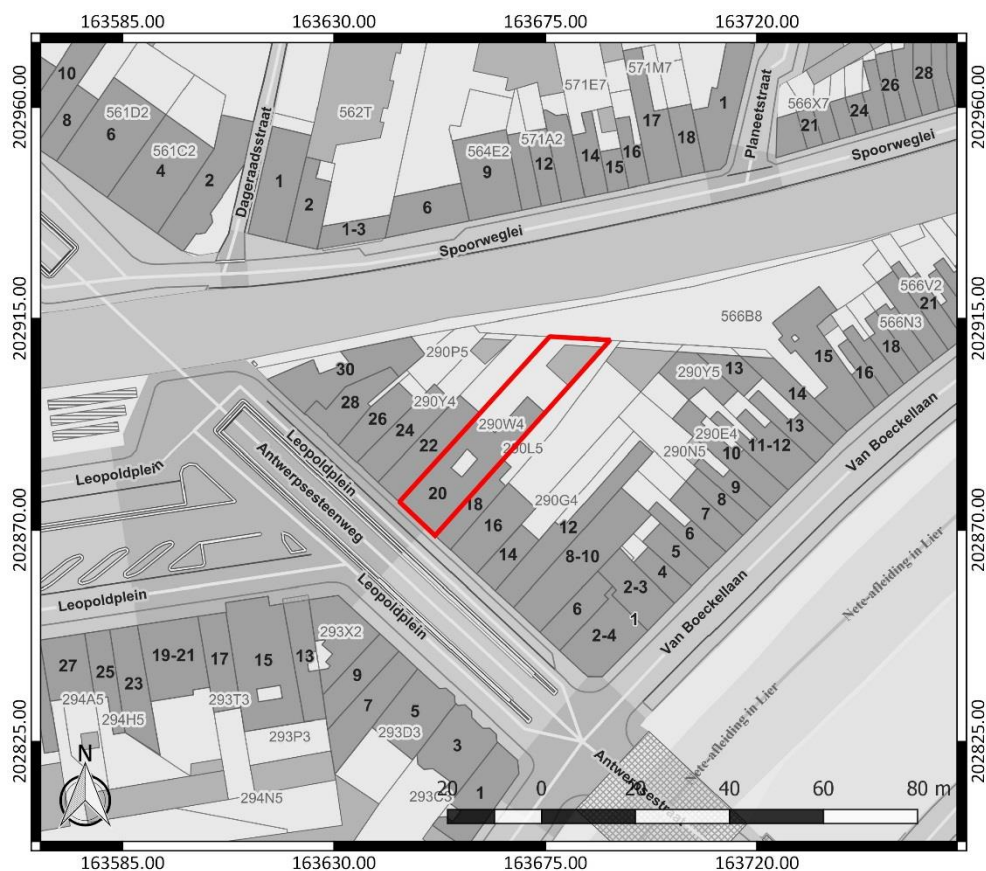
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Lier, Lier, Leopoldplein 20, Leopoldplein

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 163676, 202911
- 163689, 202910
- 163652, 202869
- 163644, 202876

Kadastraal plan:

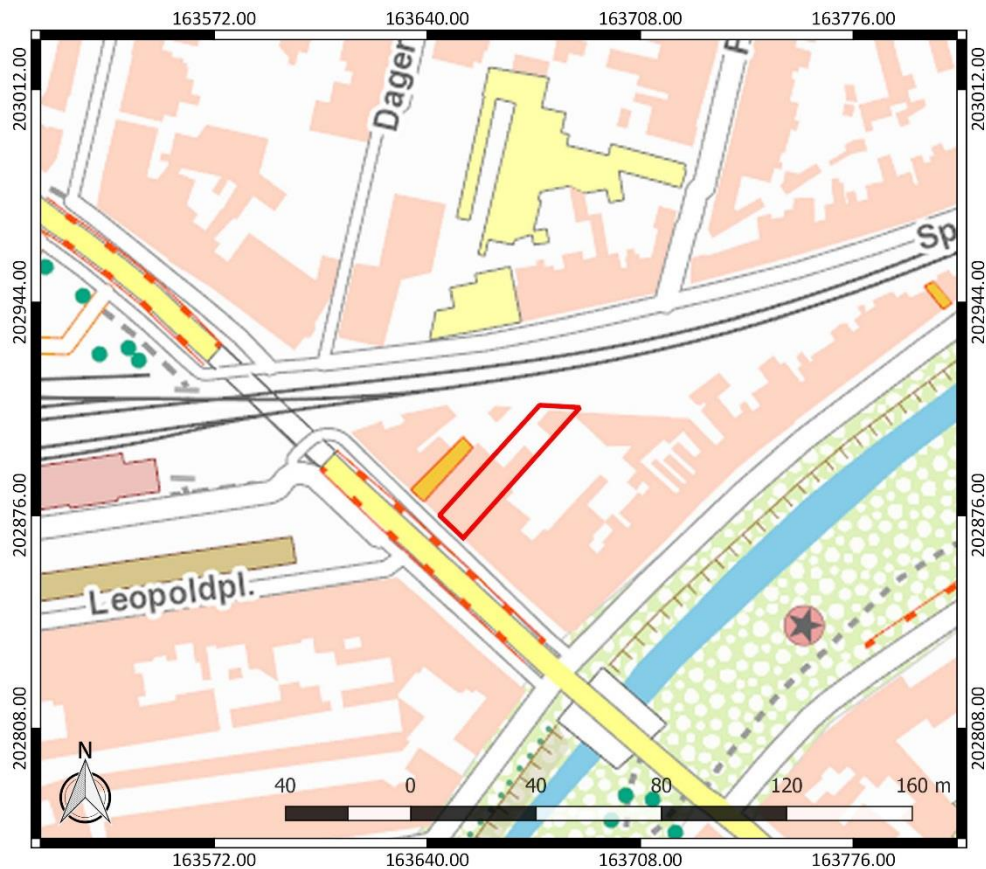

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Lier, Afdeling 3, sectie F, nummer 290w⁴

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 530 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 31/05/2018 – 26/11/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, metaaltijden, ijzertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, bastion, vesting

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend. Wel zou er zich op 15 m van de rooilijn van de straat een kelder bevinden met een bouwdiepte van 2,5 m onder het maaiveld.

Figuur 3: Verstoringenkaart met aanduiding van de bestaande bebouwing (oranje) en verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksoopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

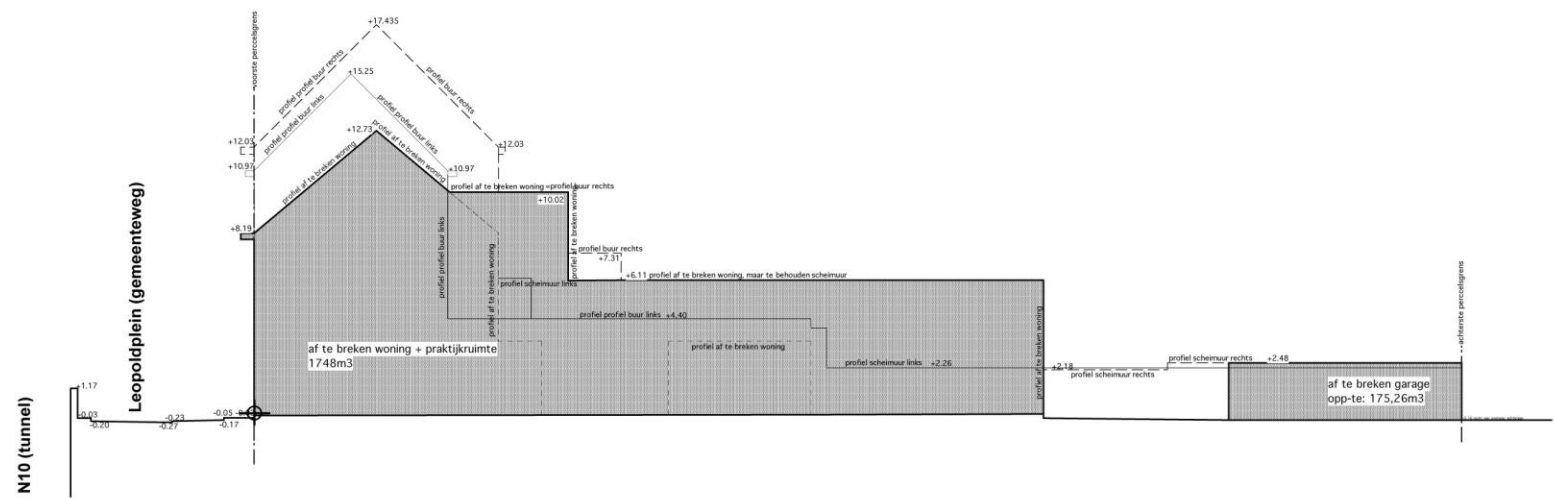
Op het terrein zal een nieuw gebouw gerealiseerd worden. Daarvoor wordt de aanwezige bebouwing in het onderzoeksgebied gesloopt. De nieuwbouw, met een gelijkvloerse oppervlakte van 507 m², wordt ingericht als handelsruimte en appartementsgebouw (Figuur 4).

Het onderzoeksgebied wordt in functie van de nieuwe bebouwing volledig onderkelderd, tot op een diepte van ca. 3,25 m. Dit is ca. 75 cm dieper dan de huidige kelder. Het nieuwe gebouw telt vier verdiepingen. Op deze verdiepingen worden twee appartementen van twee verdiepingen ingericht.

De geplande winkelruimte wordt voorzien op het gelijkvloers en de ondergrondse verdieping (Figuur 6). De winkel zal op het gelijkvloers een oppervlakte hebben van 342 m². Langs de zuidoostelijke zijde worden aparte ruimtes ingericht als keuken, berging, toilet, sas, lift en traphal. In het noordoosten van het terrein wordt een parkeergarage gepland.

De kelderruimte zal deels als winkelruimte en deels als magazijn of opslagplaats gebruikt worden. Het magazijn zal zich onder de garage bevinden, in het noordoosten van het onderzoeksgebied. De totale oppervlakte van de winkelruimte en het magazijn op de kelderverdieping bedraagt 418,5 m². Verder worden er technische ruimtes, bergingsruimtes, een lift en traphal voorzien langs de straatkant en de zuidoostelijke zijde.

TERREINPROFIEL - 1/200 bestaande toestand

Figuur 4: Snede (Karl Leyssen/Kitty Strybol)

B O U W H E E R

Leyssens beheer, zaakvoerder: Karl Leyssen
Neerlandweg 21
2610 Wilrijk (Antwerpen)

**AFBRAAK WONING EN
NIEUWBOUW HANDELS-
RUIMTE+APPARTEMENTEN**

Leopoldplein 20
2500 Lier
Kadastraal nummer: 3-de afd. Sie F 290w4
Datum 25.11.18
Afmetingen in cm schaal: 1/200
Dossier: BA_A18031_T_B

**OMGEVINGSVERGUNNING
TERREINPROFIEL BEST. TOEST.**

W I J Z I G I N G E N

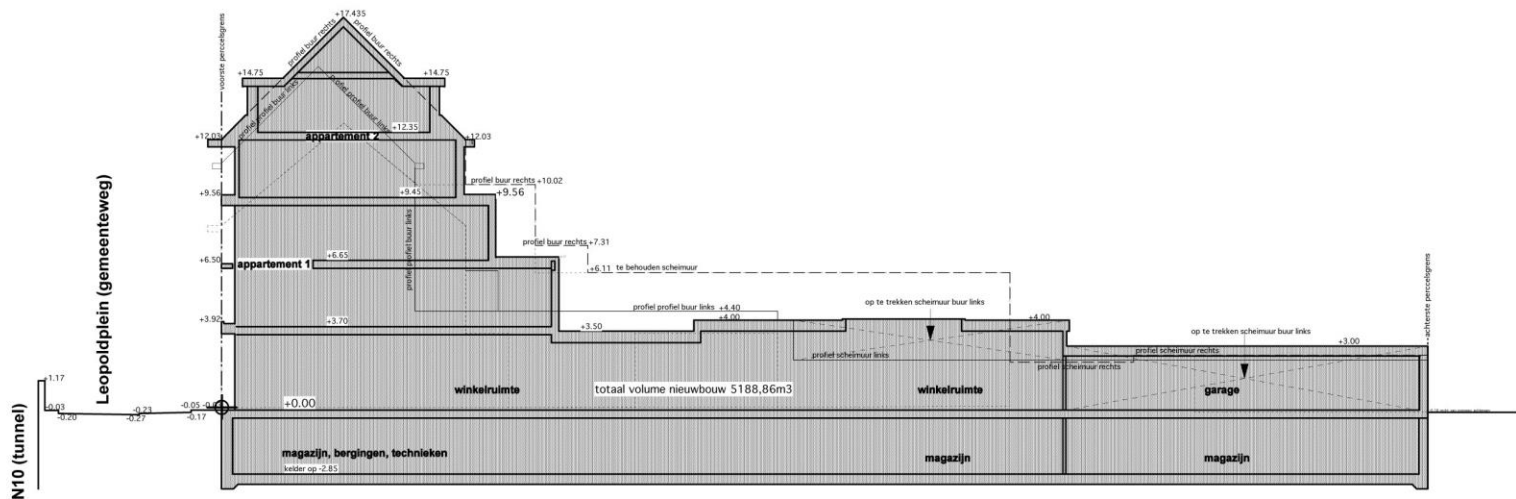
ondertekenen bouwheer

ondertekenen architect

ondertekenen aannemer

KITTY STRYBOL - ARCHITECT
Broedersstraat 65
9100 Sint-Niklaas
0475 60 19 67
kitty@kittystrybol.be
www.kittystrybol.be

TERREINPROFIEL - 1/200 nieuwe toestand

Figuur 5: Snede (Karl Leyssen/Kitty Strybol)

B O U W H E E R

Leysens beheer, zaakvoerder: Karl Leyssen
Neerlandweg 21
2610 Wilrijk (Antwerpen)

**AFBRAAK WONING EN
NIEUWBOUW HANDELS-
RUIMTE+APPARTEMENTEN**

Leopoldplein 20
2500 Lier
Kadastraal nummer: 3-de afd. Sie F 290w4
Datum 25.11.18
Afmetingen in cm schaal: 1/200
Dossier: BA_A18031_T_N

**OMGEVINGSVERGUNNING
TERREINPROFIEL NIEUWE TOEST.**

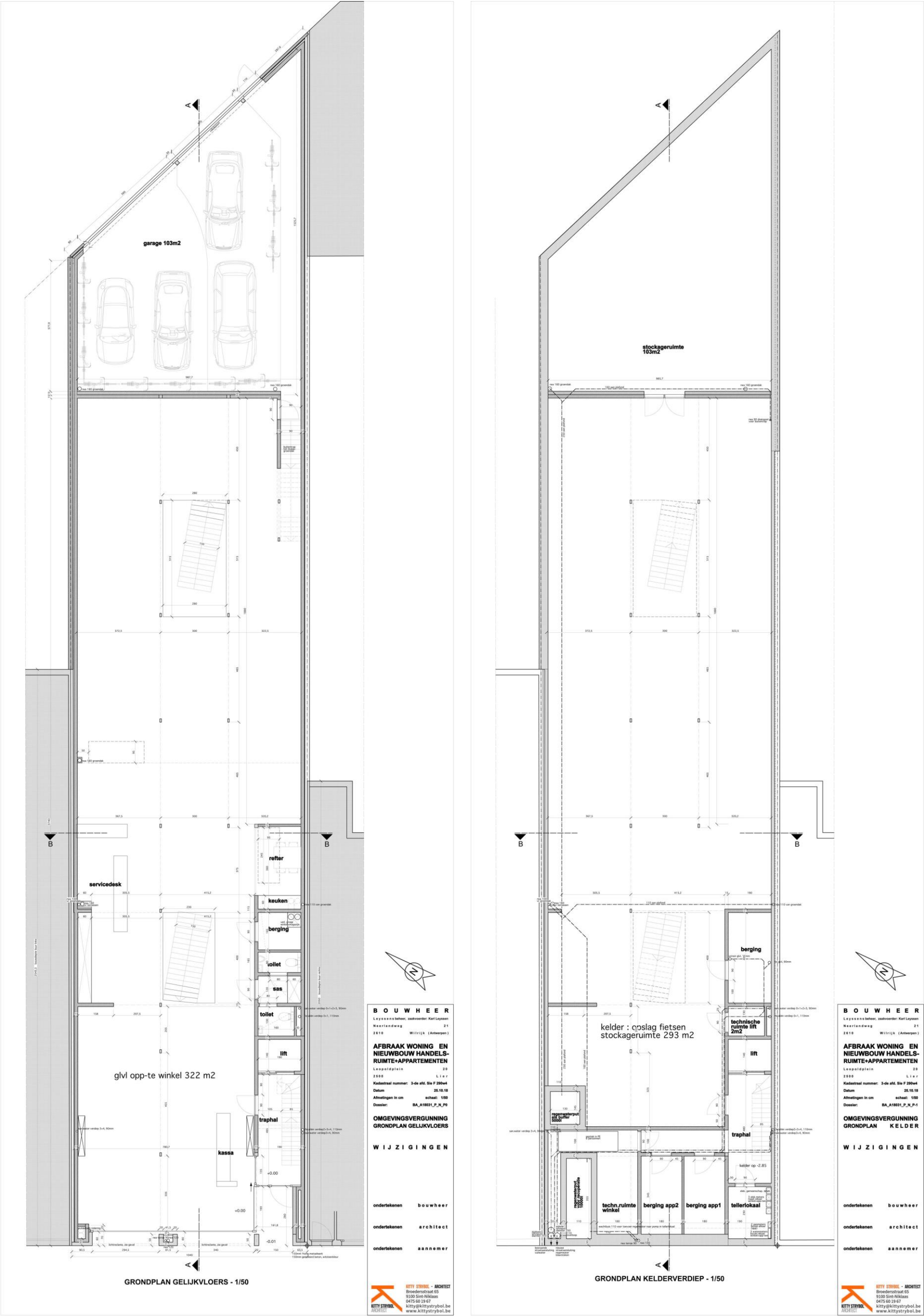
W I J Z I G I N G E N

ondertekenen bouwheer

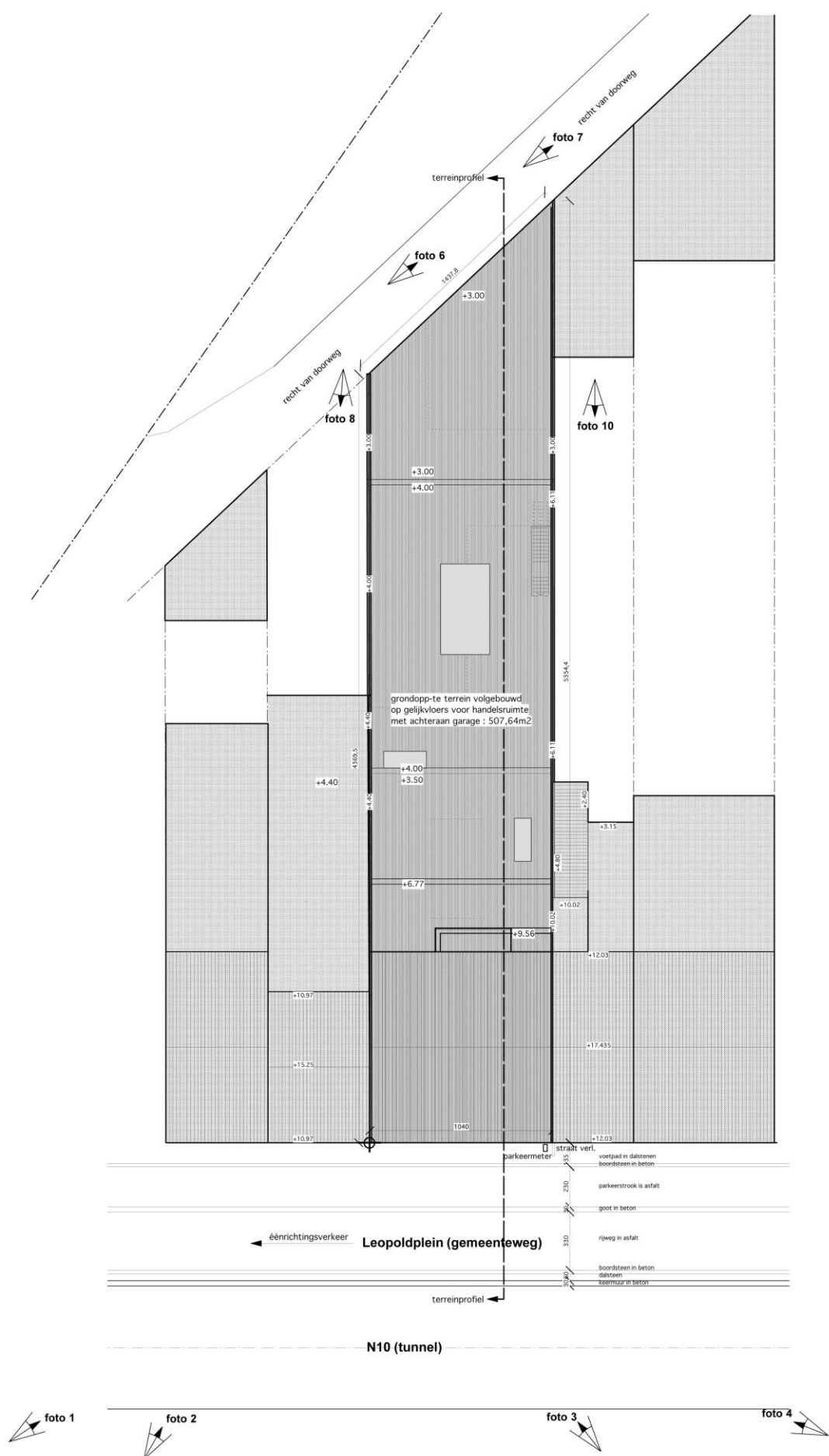
ondertekenen architect

ondertekenen aannemer

KITTY STRYBOL - ARCHITECT
Broedersstraat 65
9100 Sint-Niklaas
0475 60 19 67
kitty@kittystrybol.be
www.kittystrybol.be

Figuur 6: Grondplan gelijkvloers en kelderverdieping (Karl Leyssen/Kitty Strybol)

INPLANTING - 1/200 nieuwe toestand

B O U W H E E R

Leysens beheer, zaakvoerder: Karl Leysen
Neerlandweg 21
2610 Wilrijk (Antwerpen)

**AFBRAAK WONING EN
NIEUWBOUW HANDELS-
RUIMTE+APPARTEMENTEN**

Leopoldplein 20
2500 Lier

Kadastraal nummer: 3-de afd. Sie F 290w4

Datum 25.11.18

Afmetingen in cm schaal: 1/200

Dossier: BA_A18031_I_N

**OMGEVINGSVERGUNNING
INPLANTING NIEUWE TOEST.**

W I J Z I G I N G E N

ondertekenen bouwheer

ondertekenen architect

ondertekenen aannemer

KITTY STRYBOL - ARCHITECT
Broedersstraat 65
9100 Sint-Niklaas
0475 60 19 67
kitty@kittystrybol.be
www.kittystrybol.be

Figuur 7: Inplantingsplan (Karl Leysen/Kitty Strybol)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

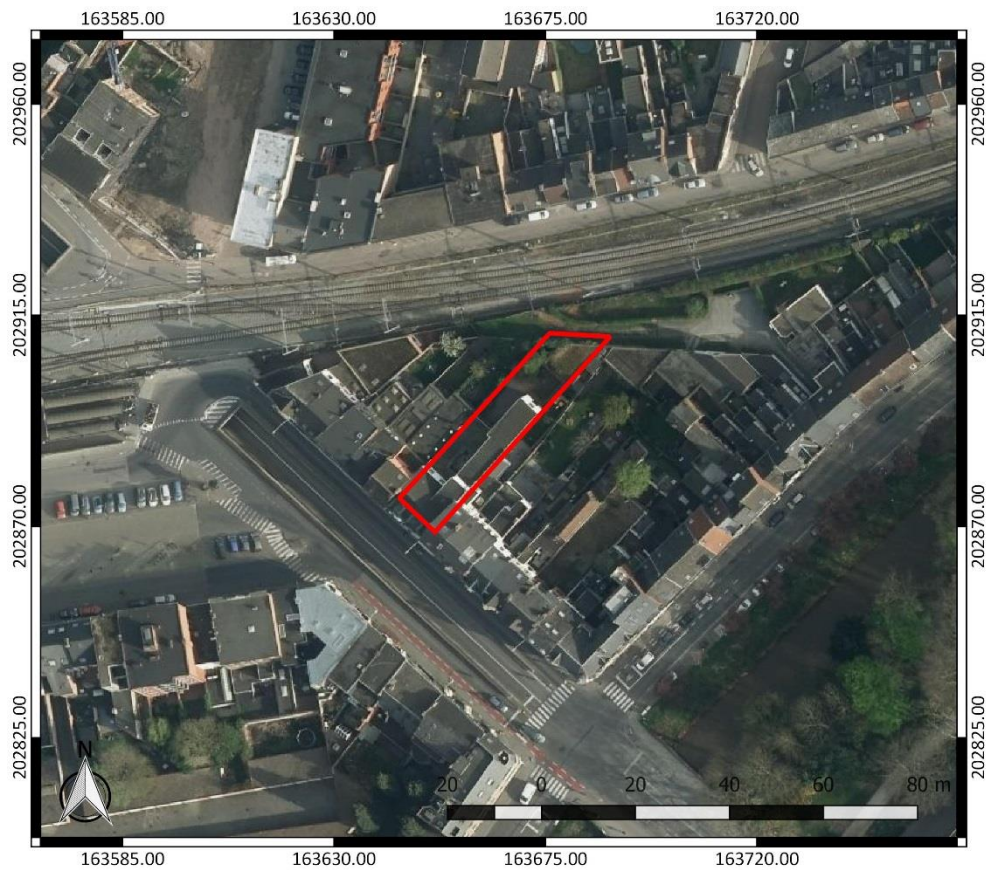
Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het plan van Lier door Jacob van Deventer (1550-1565), het plan van Joannes Blaeu (1649), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadaster (1830-1834), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden zes momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

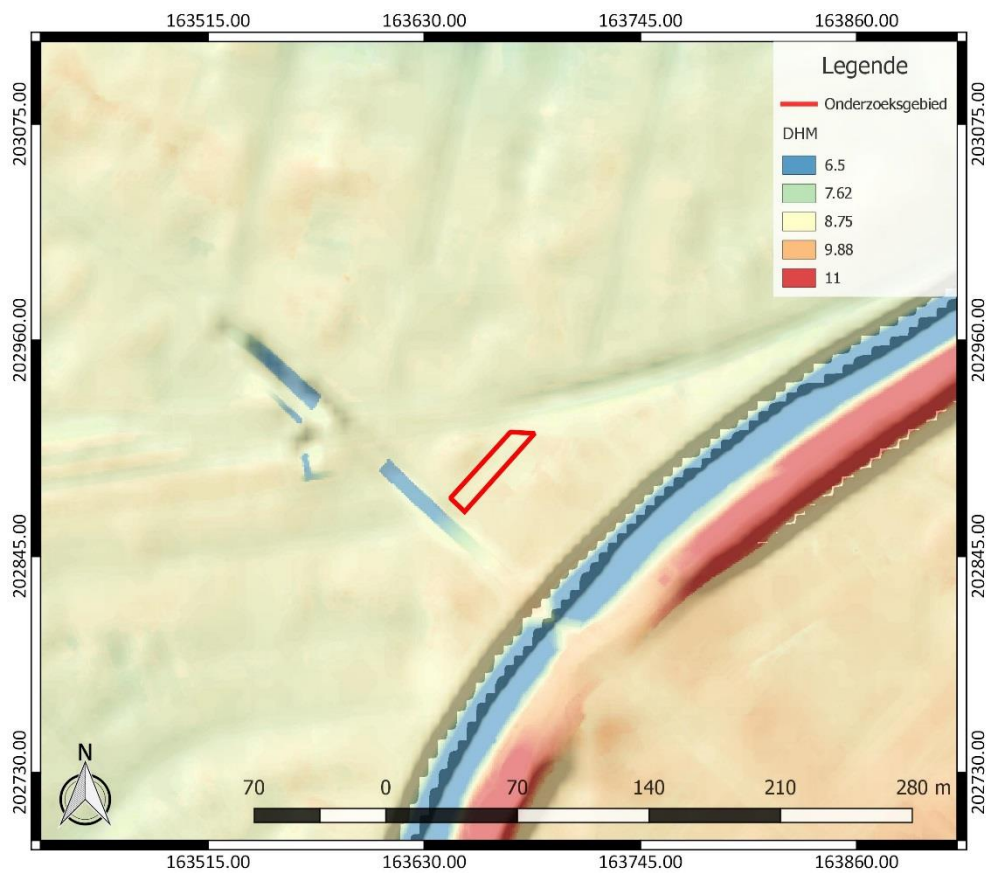
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich net ten noordwesten van het historische centrum van Lier, op het Leopoldplein, tussen de Van Boeckellaan in het zuidoosten, de Antwerpsesteenweg in het zuidwesten en de Spoorweglei in het noorden (Figuur 8). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Netebekken. De voornaamste waterlopen in de omgeving zijn de Grote en de Kleine Nete die zich ten oosten en ten zuidoosten van het onderzoeksgebied bevinden. Op kortere afstand ten zuidoosten van het terrein is de Nete-afleiding gesitueerd. Ten noorden en ten noordoosten stroomt de Duwijkloop. Ten zuidwesten loopt de Donkloop (Figuur 10).

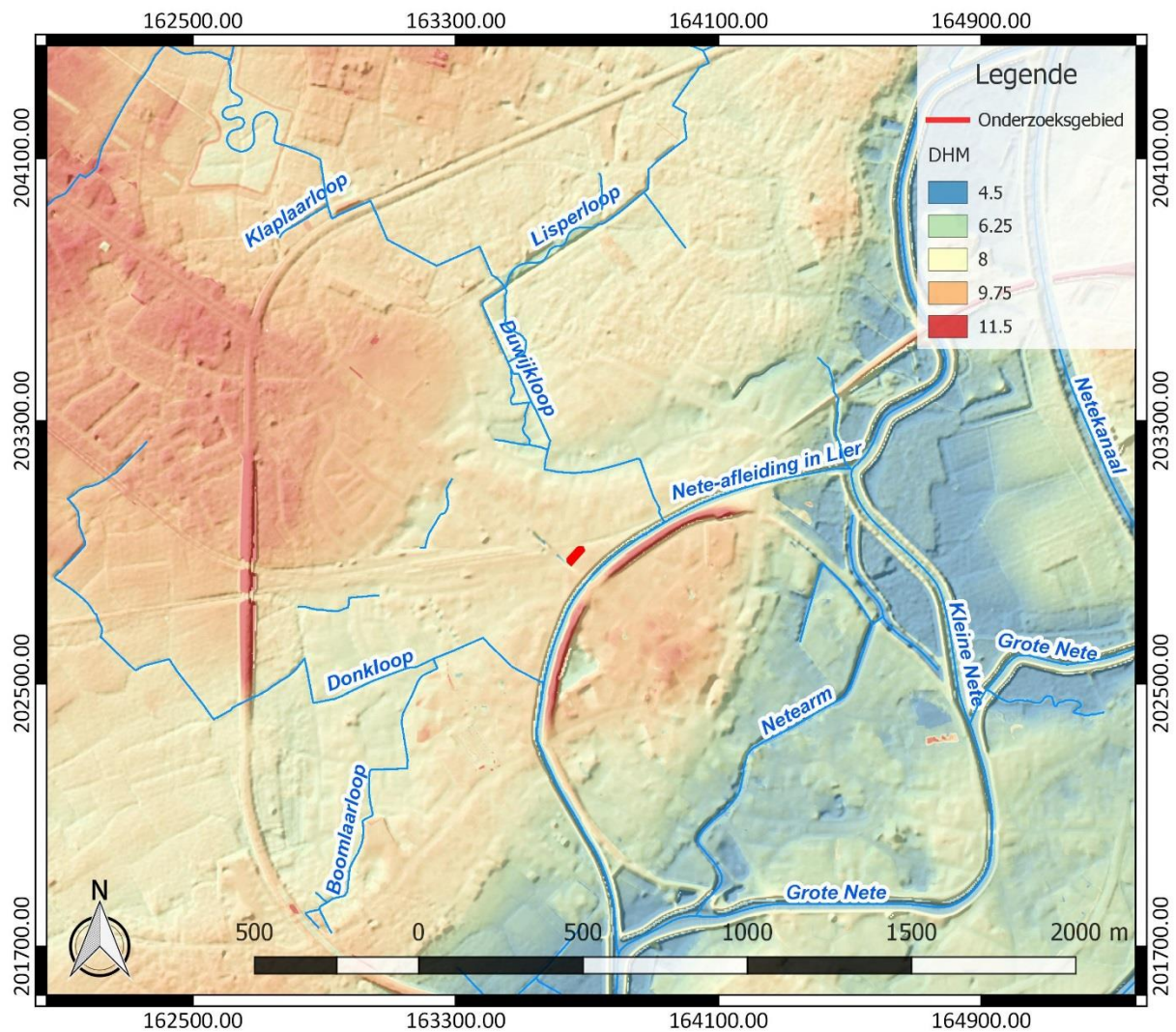

Figuur 8: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

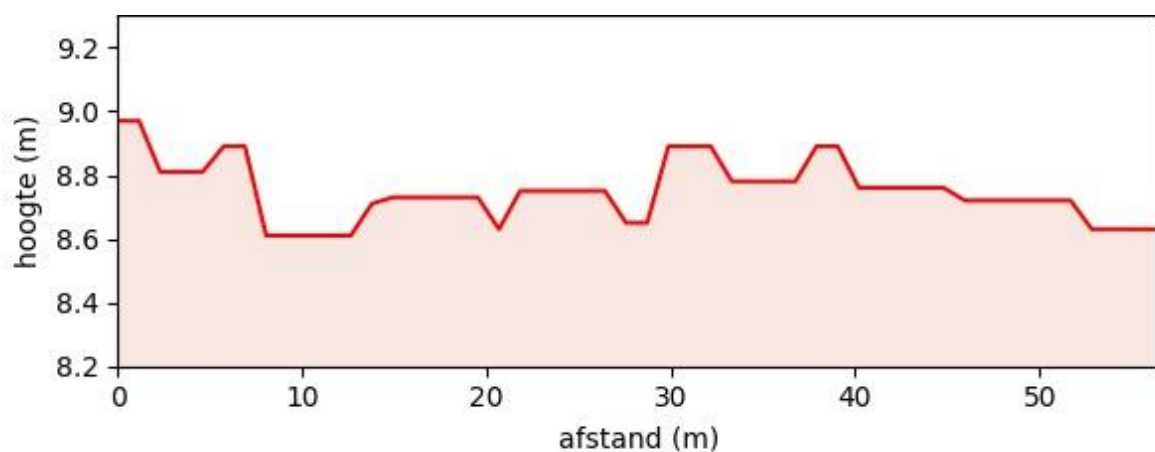

Figuur 9: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

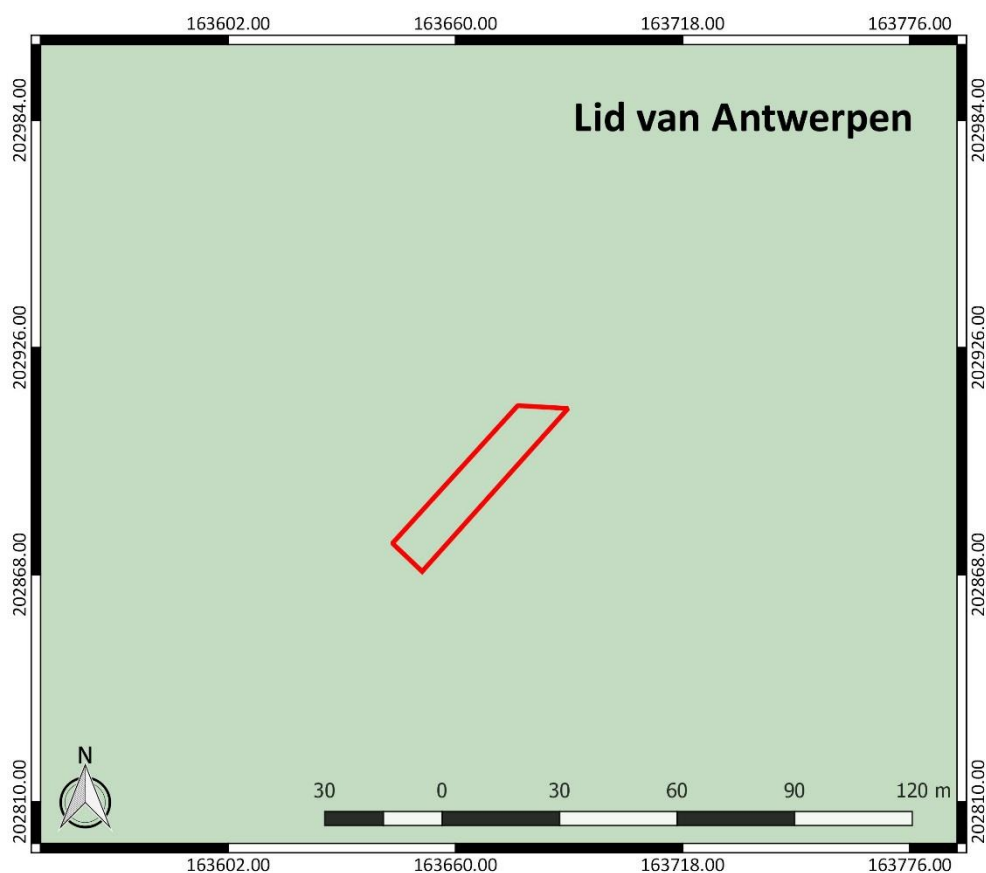

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 11: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Lier tot de depressie van de *Schijns-Nete*. Dit is een laaggelegen gebied waar de topografie zich beneden de 20 m situeert. Het meest laaggelegen deel van de depressie situeert zich in het zuidwesten, in de omgeving van Lier. Hier ligt de hoogte slechts enkele meter boven het huidige zeeniveau. De lage vlakte wordt doorbroken door twee duidelijke en relatief smalle, zuidwest-noordoost gerichte reliëfeenheden: de ruggen van Lichtaart en van Geel. De meest uitgesproken rug, die van Lichtaart, sterkt zich uit van het gebied ten noorden van Herentals over Lichtaart tot Kasterlee en is voor een groot deel opgebouwd uit Pliocene sedimenten. Op de rug loopt de hoogte op tot 33 m. De rug van Geel situeert zich zuidelijker en strekt zich uit ten zuiden van Olen, in de richting van Geel. Deze rug is opgebouwd uit de Miocene Formatie van Diest. Geografisch behoort het projectgebied tot het zuidwestelijke deel van de Kempen in Laag-België.³ Het westen van de historische kern van Lier bevindt zich op het noordoostelijke uiteinde van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug, die de loop van de Nete volgt.⁴ Het onderzoeksgebied bevindt zich op de noordwestelijke flank van deze rug (Figuur 9). Het terrein kent een hoogte van ca. 8,6 tot 9,0 m TAW (Figuur 11).

Figuur 12: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

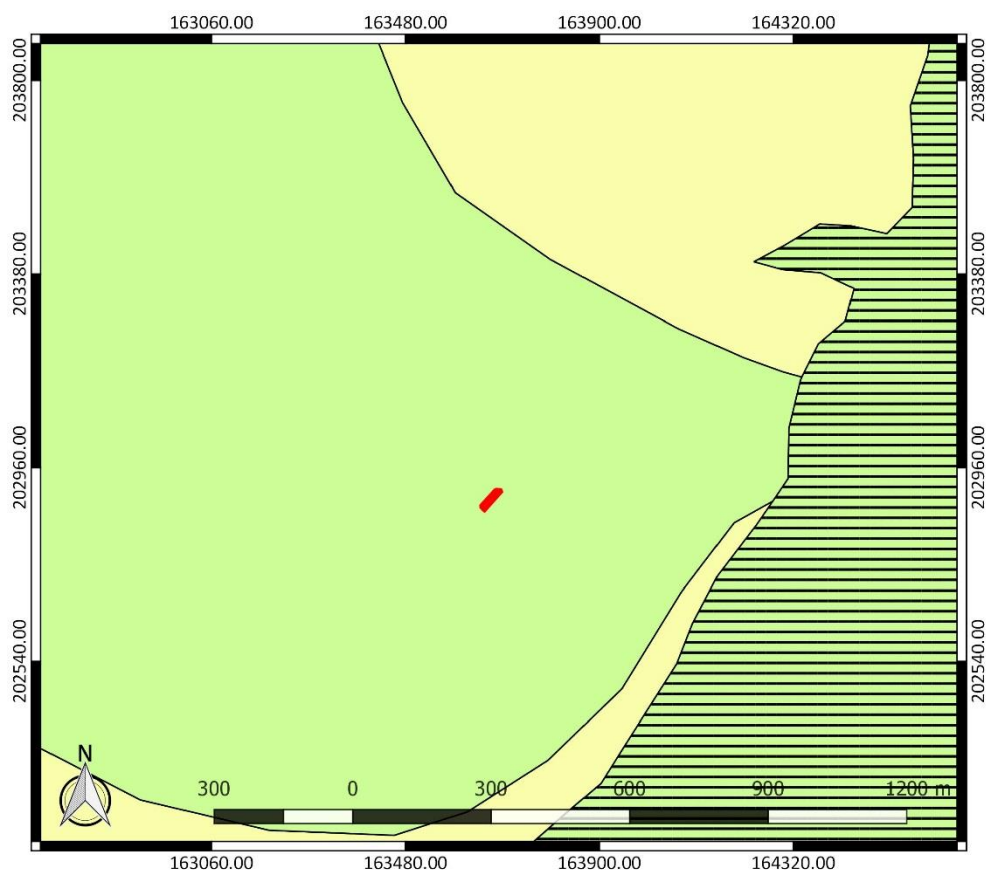
De tertiaire ondergrond (Figuur 12) bestaat uit het Lid van Antwerpen. Dit wordt gekenmerkt door zwartgroen fijn zand, dat sterk kleihoudend, sterk glauconiethoudend en glimmerhoudend is en schelpen, beenderresten en soms grof zand bevat.⁵

³ Goolaerts/Beerten 2006, 2

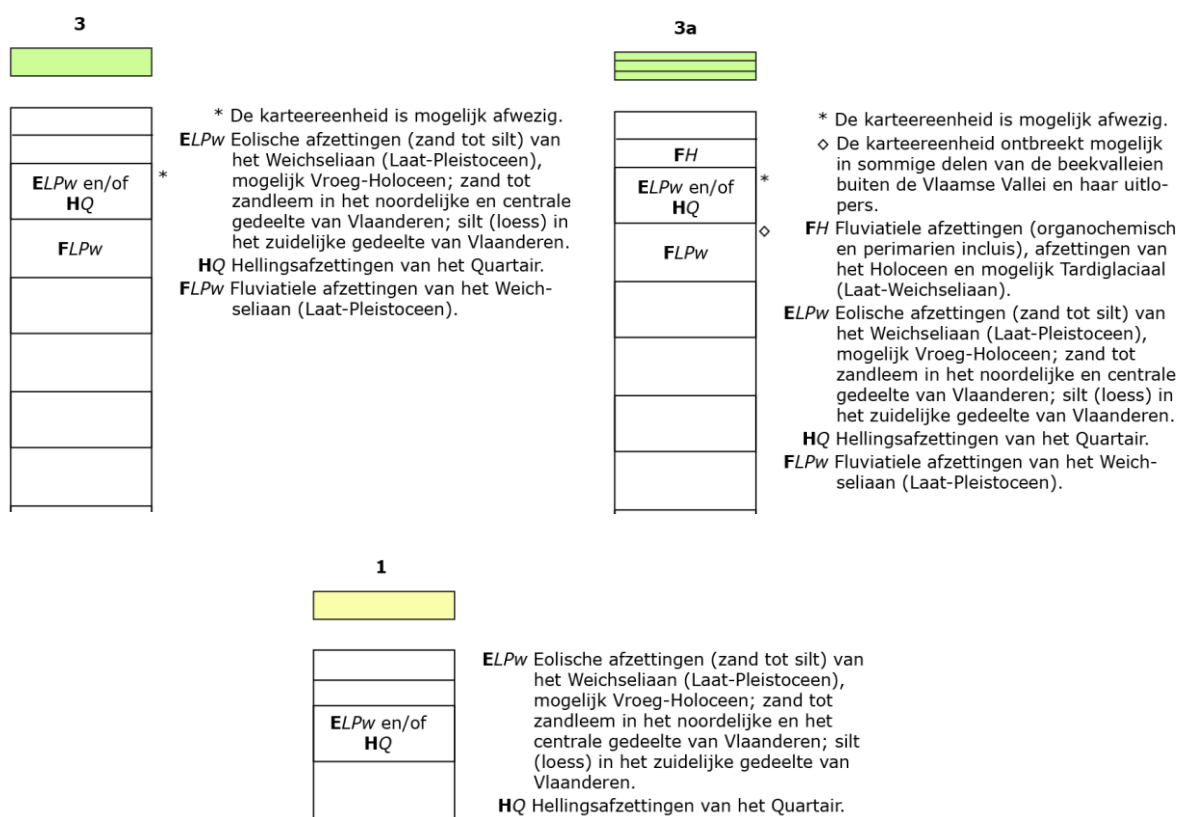
⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Lier [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140034> (geraadpleegd op 1 juni 2018)

⁵ www.geopunt.be/kaart

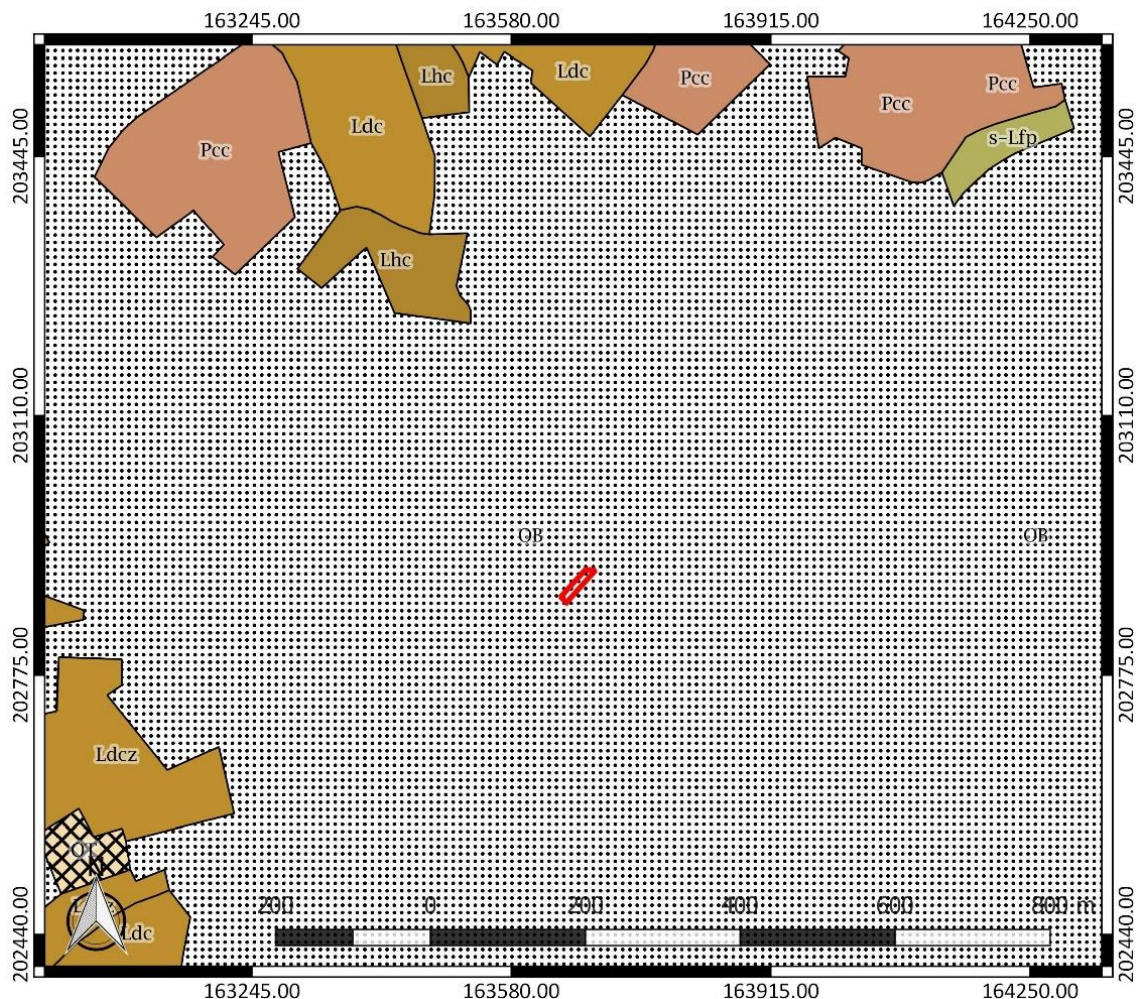

Figuur 13: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 14: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 13) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Ten oosten van het terrein, in de omgeving van de Nete (groen gearceerd), bevinden zich ook jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).⁶

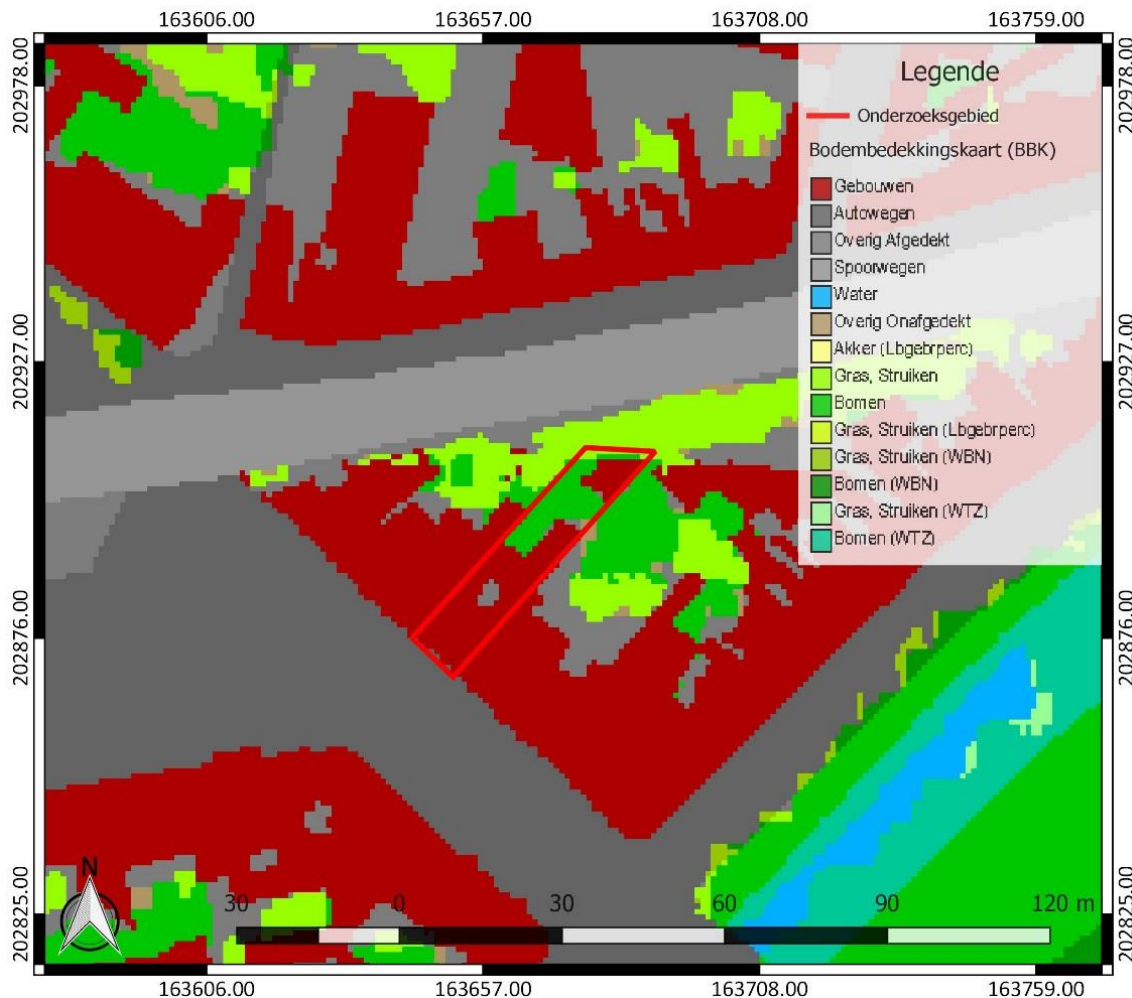

Figuur 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 15) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Ten noordoosten en ten noordwesten van het terrein wordt op de kaart een matig droge licht zandleembodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Pcc) aangegeven. Ten noorden en ten noordwesten treffen we op de kaart een natte (Lhc) en een matig natte (Ldc) zandleembodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aan. De laatstgenoemde bodem is ook ten zuidwesten van het terrein terug te vinden, net als bodemtype Ldcz, een gelijkaardige bodem met sedimenten die lichter of grover worden in de diepte. Verder treffen we ten noordoosten een zeer natte zandleembodem zonder profiel aan, met zand op geringe of matige diepte (s-Lfp). Ten zuidwesten zijn er ook sterk vergraven gronden (OT) aangegeven.

⁶ www.geopunt.be/kaart

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruiksk kaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door bomen, gras en struiken (Figuur 16). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

Figuur 16: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Lier kent een vrij onduidelijke ontstaansgeschiedenis. Muntvondsten doen een menselijke aanwezigheid tijdens de Gallo-Romeinse periode vermoeden. Het toponiem werd voor het eerst vermeld in 870 als “Ledi” (waterweg) en is een duidelijke verwijzing naar de gunstige ligging aan de Kleine en de Grote Nete. De oudste kern zou volgens sommige literatuurbronnen opklimmen tot de Frankische periode en zou rond de Vismarkt (op de hogere Nete-oever) gelegen zijn. Volgens andere historici zou Lier in de 8ste eeuw door de heilige Gummarus gesticht zijn, op de plaats “Nivesdonk”. In de 11de-12de eeuw groeide een bevolkingskern op de linkeroever, met een eigen parochiekerk, die aan Sint-Jan-Baptist gewijd werd. Lier kreeg de titel van “oppidum” toegekend in 1194 en werd door hertog Hendrik I van Brabant tot stad verheven in 1212. Het grondgebied bestond uit de eigenlijke stad, de “Kuip” (een ringvormige zone rond de stad) en de “Bijvang”. Deze “Bijvang” was een

uitgestrekt gebied, dat gevormd werd door de dorpen Kessel, Nijlen, Emblem en Bevel en de gehuchten Hagenbroek, Lachenen en de Mijl.⁷

Vanaf 1244 werd een stadsomwalling gegraven rond de eigenlijke stad, met de Grote Markt als centrum. In de 13de en voornamelijk in de loop van de 14de eeuw kende Lier met de bloei van de lakennijverheid een sterke economische expansie. De materiële welstand zorgde voor een toename van de bevolking. Na een uitbreiding van het grondgebied werd in 1389 een nieuwe stadsomtrek vastgesteld en werd de definitieve (en huidige) stadsomwalling gebouwd. Tussen 1389 en 1415 werden de zogenaamde “buitenpoorten”- die tot de buitenste omwalling behoren - opgericht. Het onderzoeksgebied bevindt zich net buiten deze 14de-eeuwse stadsuitbreiding.⁸

Op het plan van Lier door Jacob van Deventer (1550-1565) is het onderzoeksgebied ten noordwesten van de stadsomwalling gelegen (Figuur 17). Het bevindt zich op de uitvalsweg naar Antwerpen. In het noordoosten van het terrein is bebouwing te bemerken. Ten noordwesten is een gehucht gesitueerd. Het plan van Lier door Joannes Blaeu (1649) geeft een gelijkaardig beeld (Figuur 18).

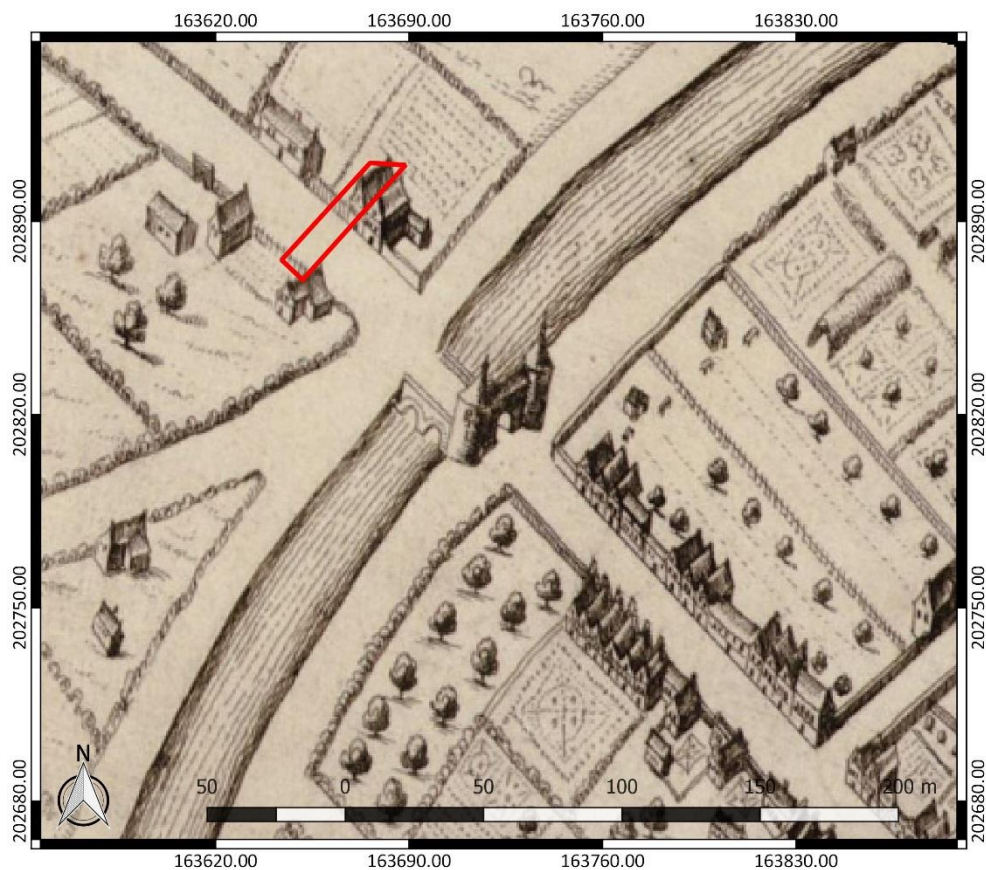

Figuur 17: Plan van Lier door Jacob van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

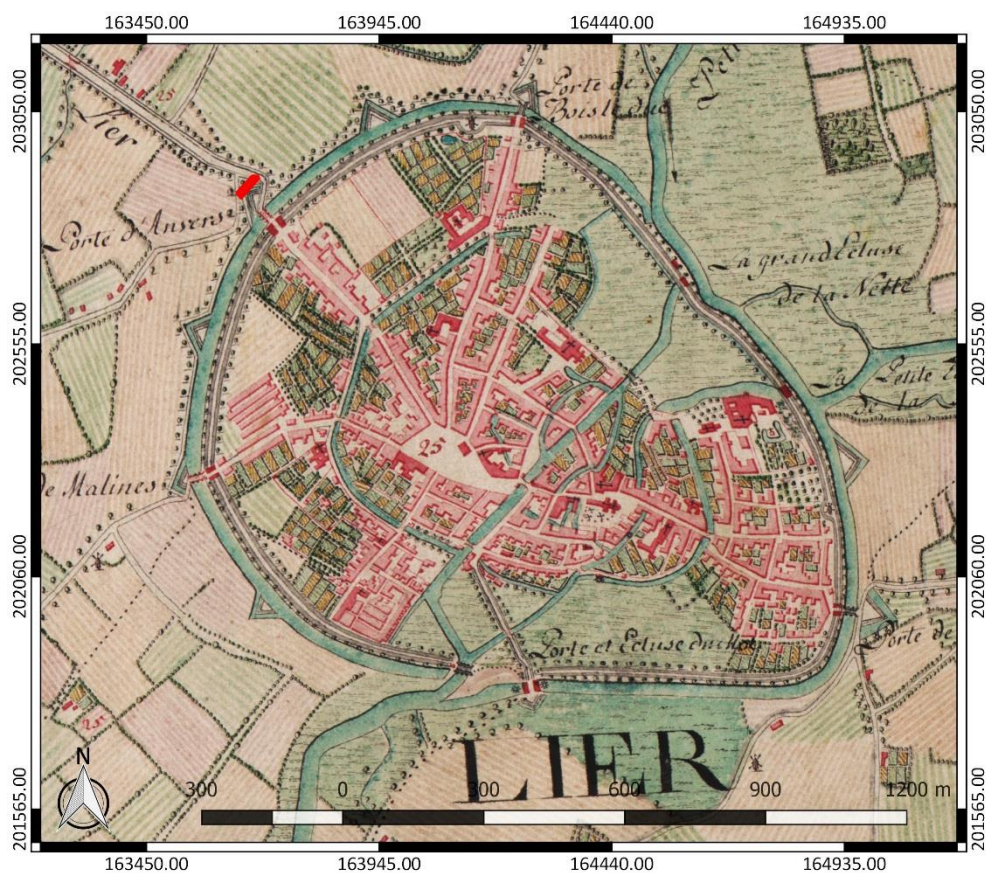
⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Lier [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120745> (geraadpleegd op 4 juni 2018)

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Lier [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120745> (geraadpleegd op 4 juni 2018)

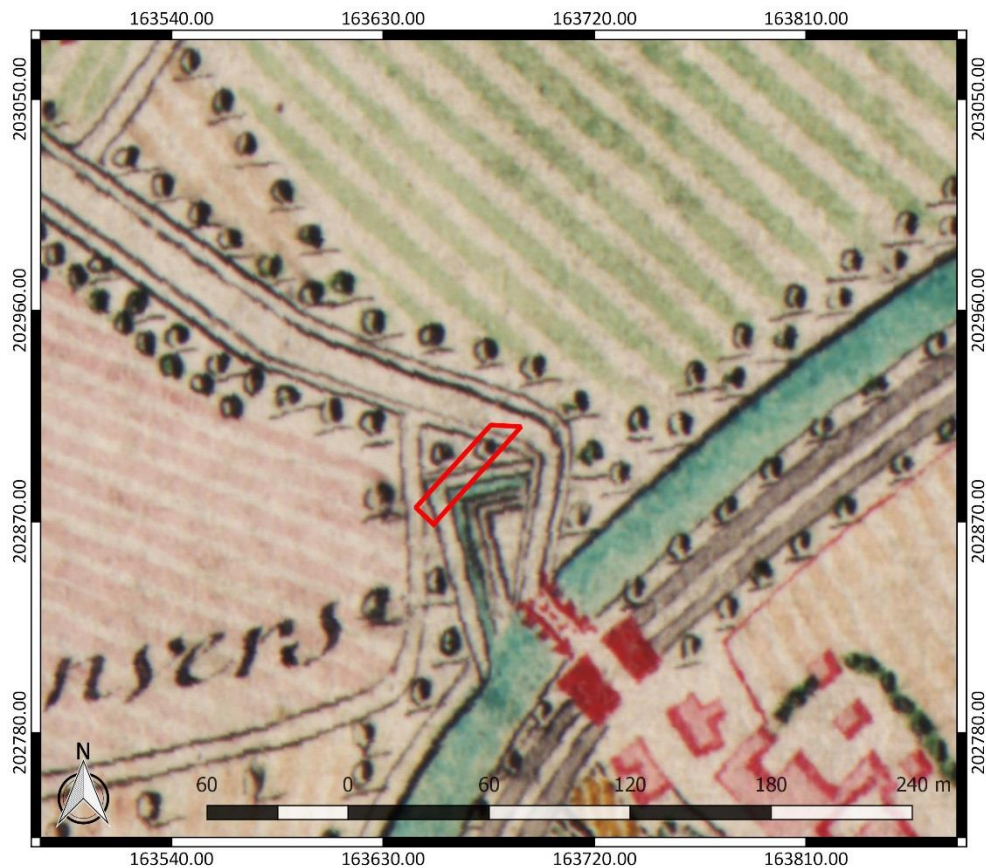

Figuur 18: Plan van Lier door Joannes Blaeu met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 19: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

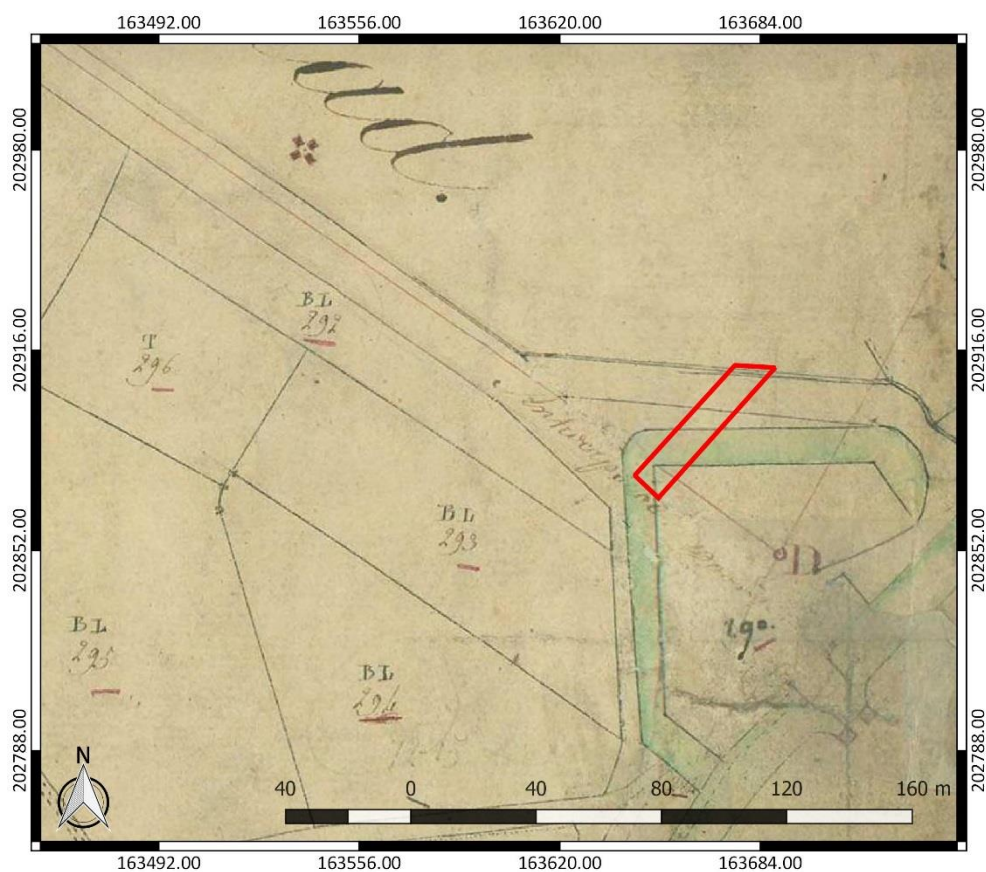

Figuur 20: Detail van de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

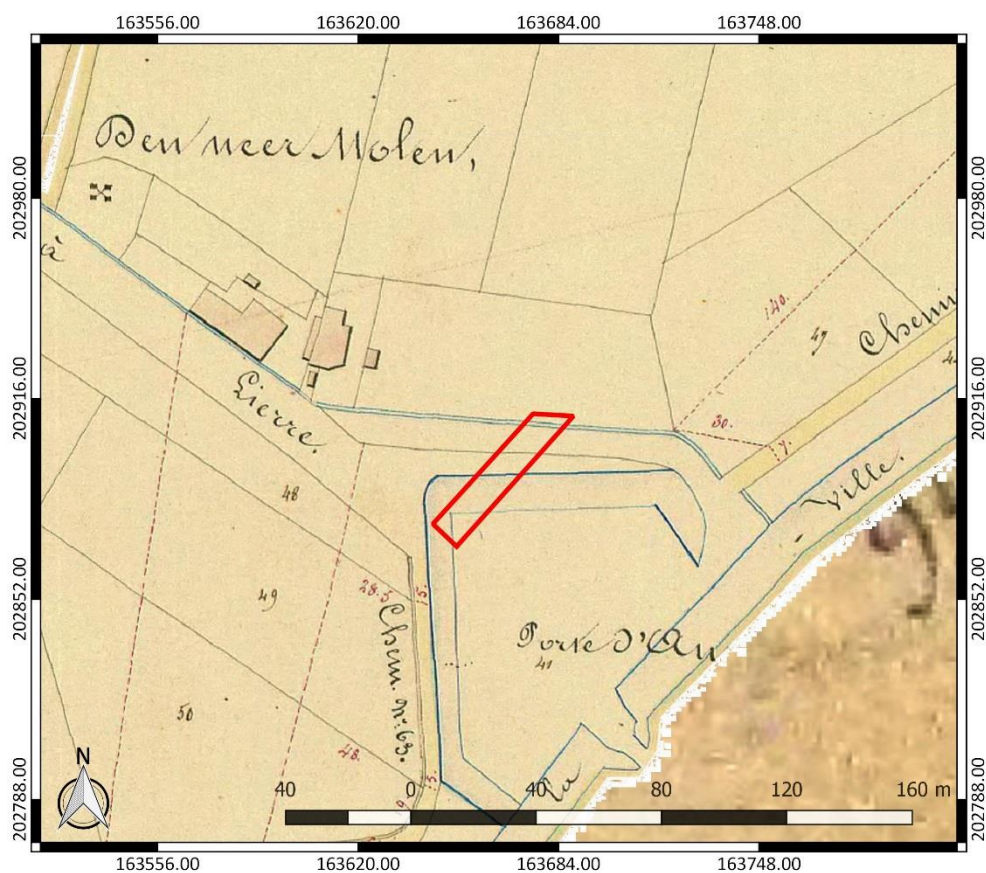
De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), toont een stadsomwalling met bastions (Figuur 19-Figuur 20). Het onderzoeksgebied situeert zich ter hoogte van het bastion aan de Antwerpsepoort. In het noordoosten van het terrein loopt een weg.

Tijdens de eerste helft van de 19de eeuw maakte het onderzoeksgebied nog steeds deel uit van de vesting van de stad. Op het primitief kadaster (1830-1834) en op de Atlas der Buurtwegen (1841) is nog steeds een bastion te bemerken (Figuur 21-Figuur 22). Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is het bolwerk verdwenen en is het Leopoldplein aangelegd (Figuur 23). Dit gebeurde na de ingebruikname van de spoorweg tussen Lier en Turnhout in 1855. De spoorlijn loopt ten noorden van het plein.⁹ Op een topografische kaart uit 1865 (Figuur 24) en een topografische kaart uit 1903 (Figuur 25) is bebouwing te bemerken in het zuidwesten van het terrein.

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Leopoldplein [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102652> (geraadpleegd op 4 juni 2018)

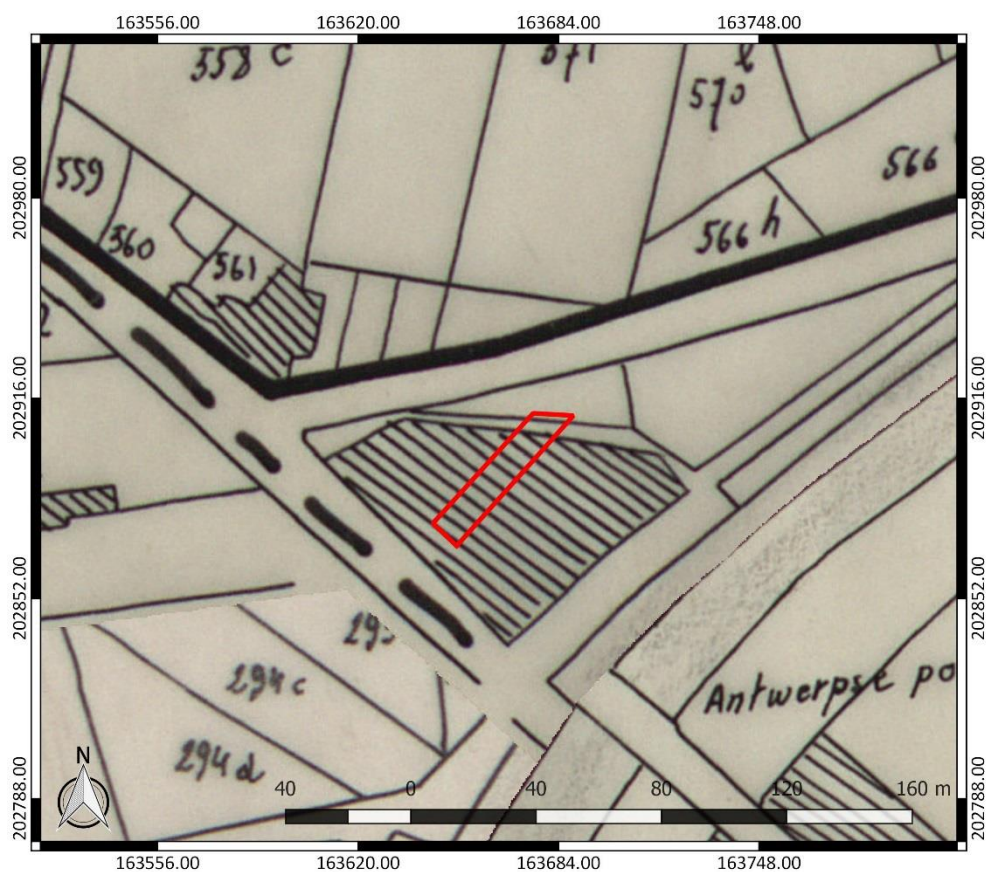

Figuur 21: Primitief kadaster met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

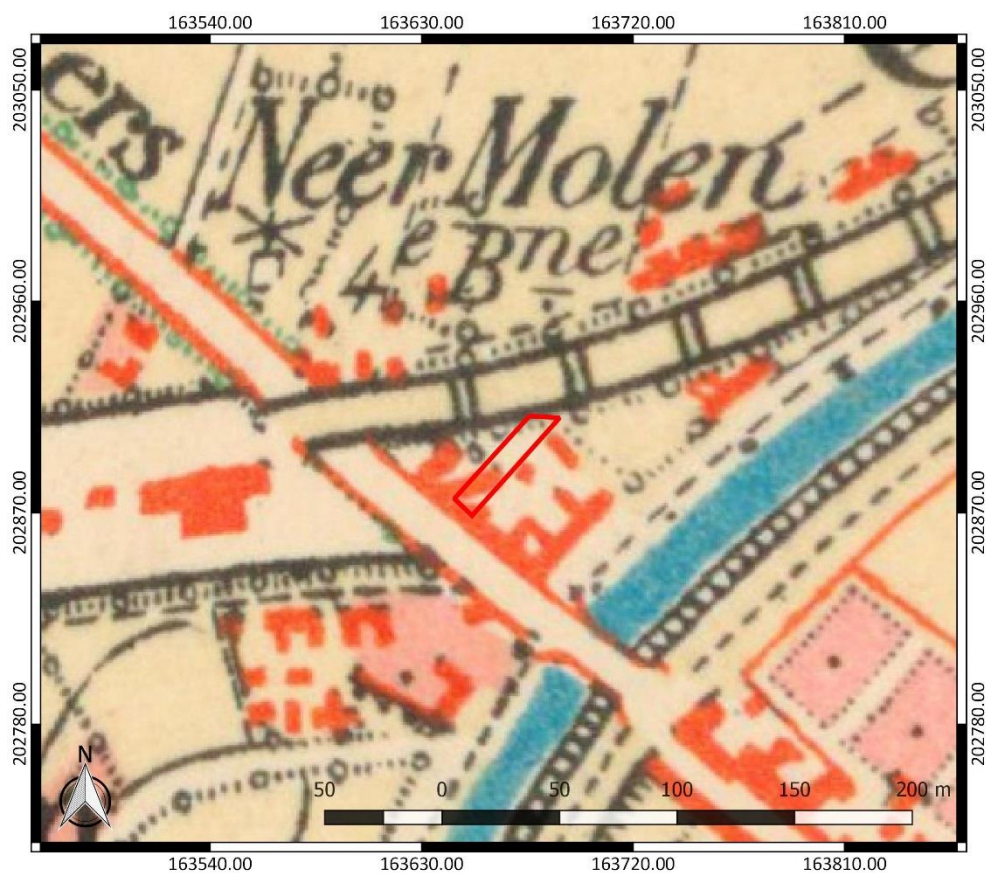

Figuur 22: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

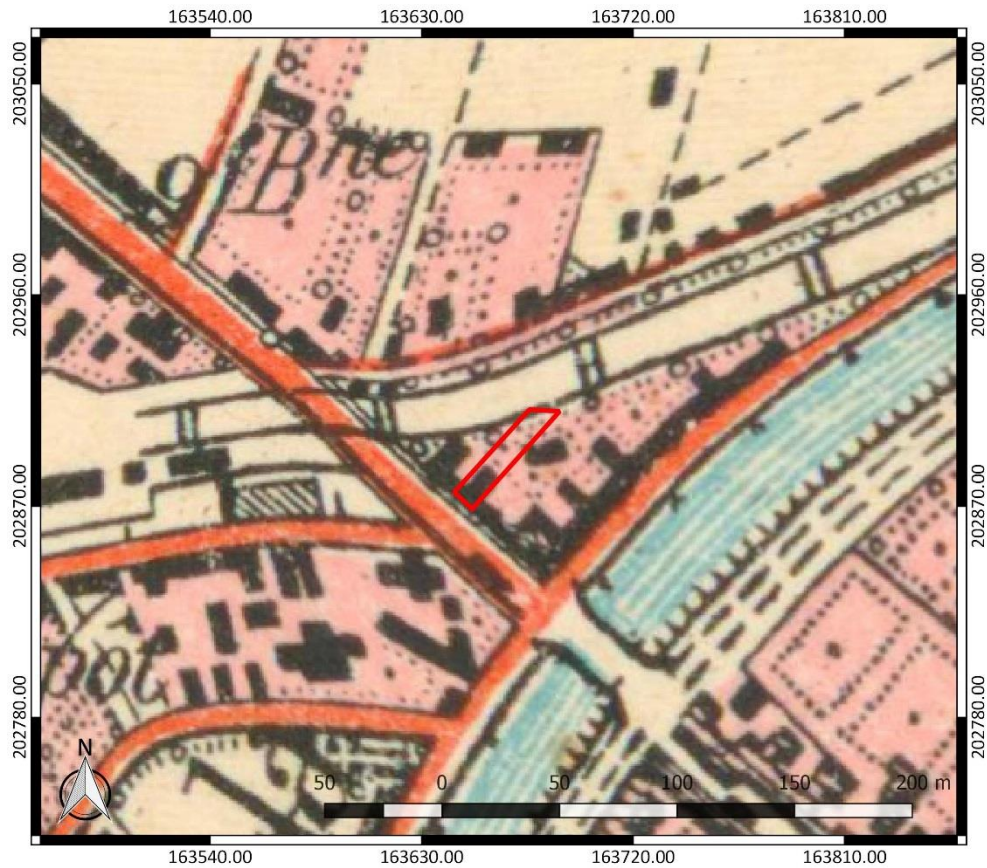

Figuur 23: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

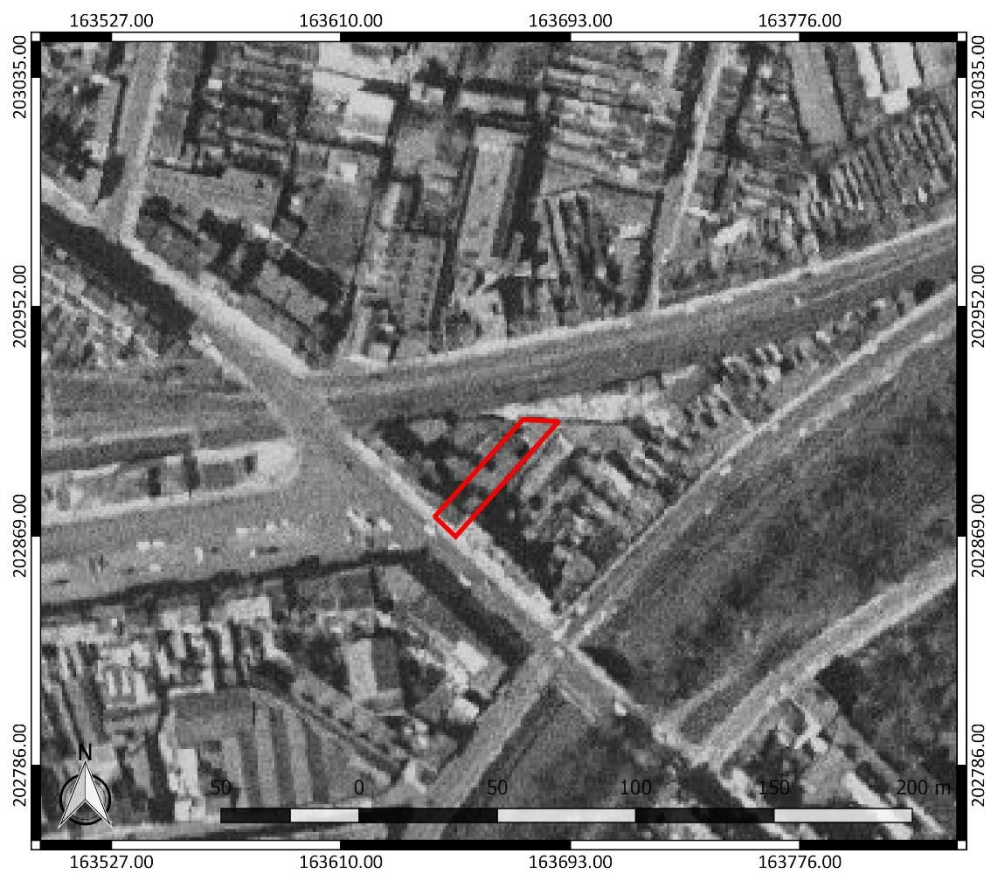

Figuur 24: Topografische kaart uit 1865 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 25: Topografische kaart uit 1903 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 26: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 27: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

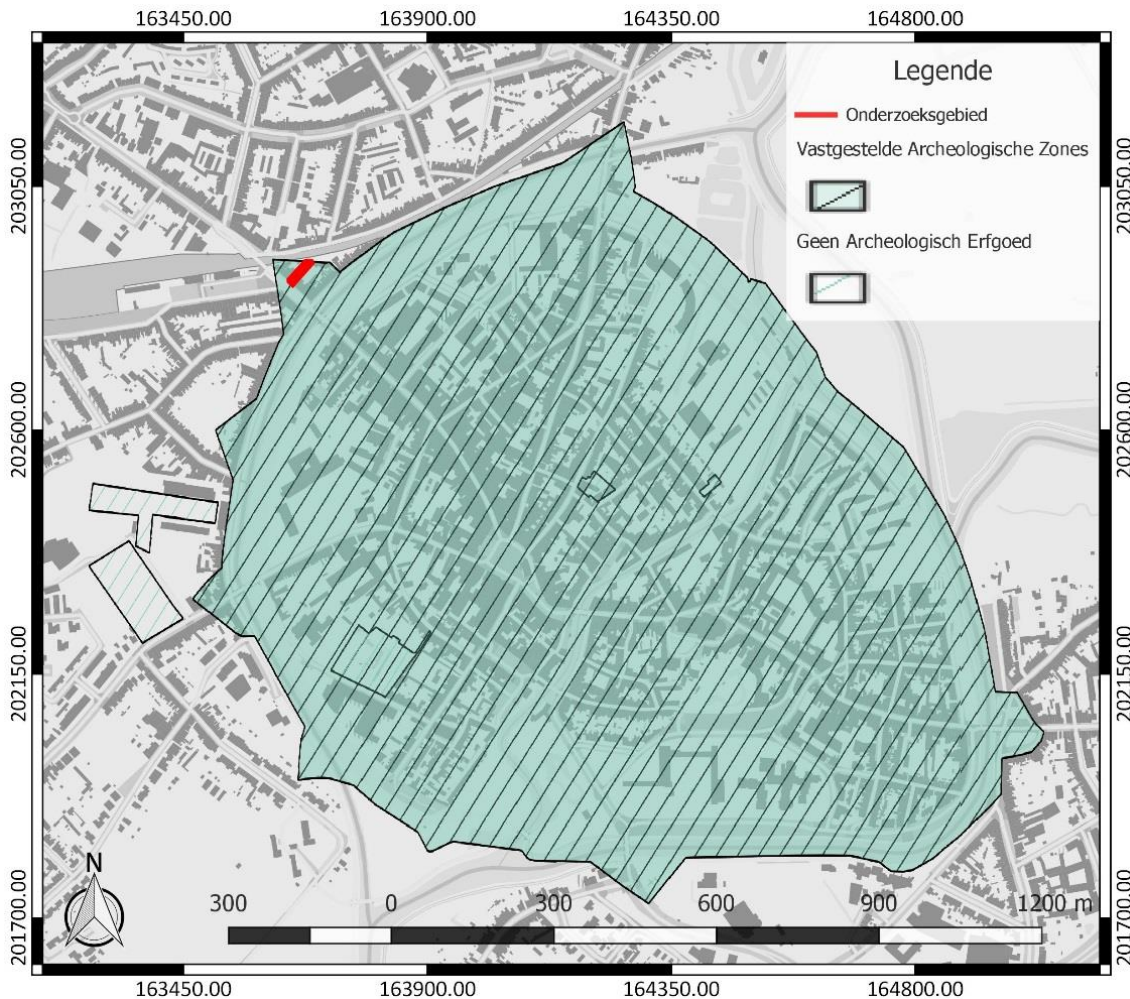
Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 26) en een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 27) tonen dat de bebouwing in de omgeving van het onderzoeksgebied uitgebreid is. Ten zuidwesten is nu ook te zien dat een tunnel onder de spoorweg aangelegd werd. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone: de Historische stadskern van Lier (Figuur 28).¹⁰ De belangrijkste historische elementen kwamen reeds aan bod in hoofdstuk 2.4.2.

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 29). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Historische stadskern van Lier [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11902> (geraadpleegd op 4 juni 2018)

Figuur 28: Overzichtskartaal van de vastgestelde archeologische zones met aanduiding van het onderzoeksgebied.
Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied is de Antwerpse binnenpoort (CAI ID 208586) gesitueerd. Deze stadspoort dateert uit de late middeleeuwen. Er werden funderingen van de poort aangetroffen.¹¹

In de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied kwamen resten uit de metaaltijden aan het licht. Bij een proefsleuvenonderzoek in de Pannenhuisstraat (CAI ID 164905) werden twee paalsporen en fragmenten aardewerk uit de metaaltijden aangetroffen. Voorts waren hier kuilen, greppels en een gracht uit de nieuwe tijd aanwezig. Ter hoogte van de Mechelsesteenweg 34-36 (CAI ID 208781) werden een paalspoor en een kuil uit de metaaltijden aangesneden, evenals enkele greppels uit de late middeleeuwen en kuilen, greppels en muurresten uit de nieuwe tijd.¹² Ook in de Mallekotstraat (site Bollaar, CAI ID 210512) werd een proefsleuvenonderzoek gevoerd. Hier werden 12 (paal)kuilen vastgesteld, waaruit een aantal fragmenten aardewerk gerecupereerd werden. Deze resten worden in de midden-ijzertijd geplaatst. Verder werd hier een kuil met uit de late middeleeuwen gevonden en werden perceelsgreppels uit de nieuwe tijd opgemerkt.¹³

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 208586, Antwerpse binnenpoort (geraadpleegd op 4 juni 2018)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 164905, Pannenhuisstraat zn (geraadpleegd op 4 juni 2018). Zie ook: Bruggeman *et al.* 2013; Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 208781, Mechelsesteenweg 34-36 (geraadpleegd op 4 juni 2018). Zie ook Bruggeman *et al.* 2015.

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 210512, Mallekotstraat (site Bollaar), (geraadpleegd op 4 juni 2018)

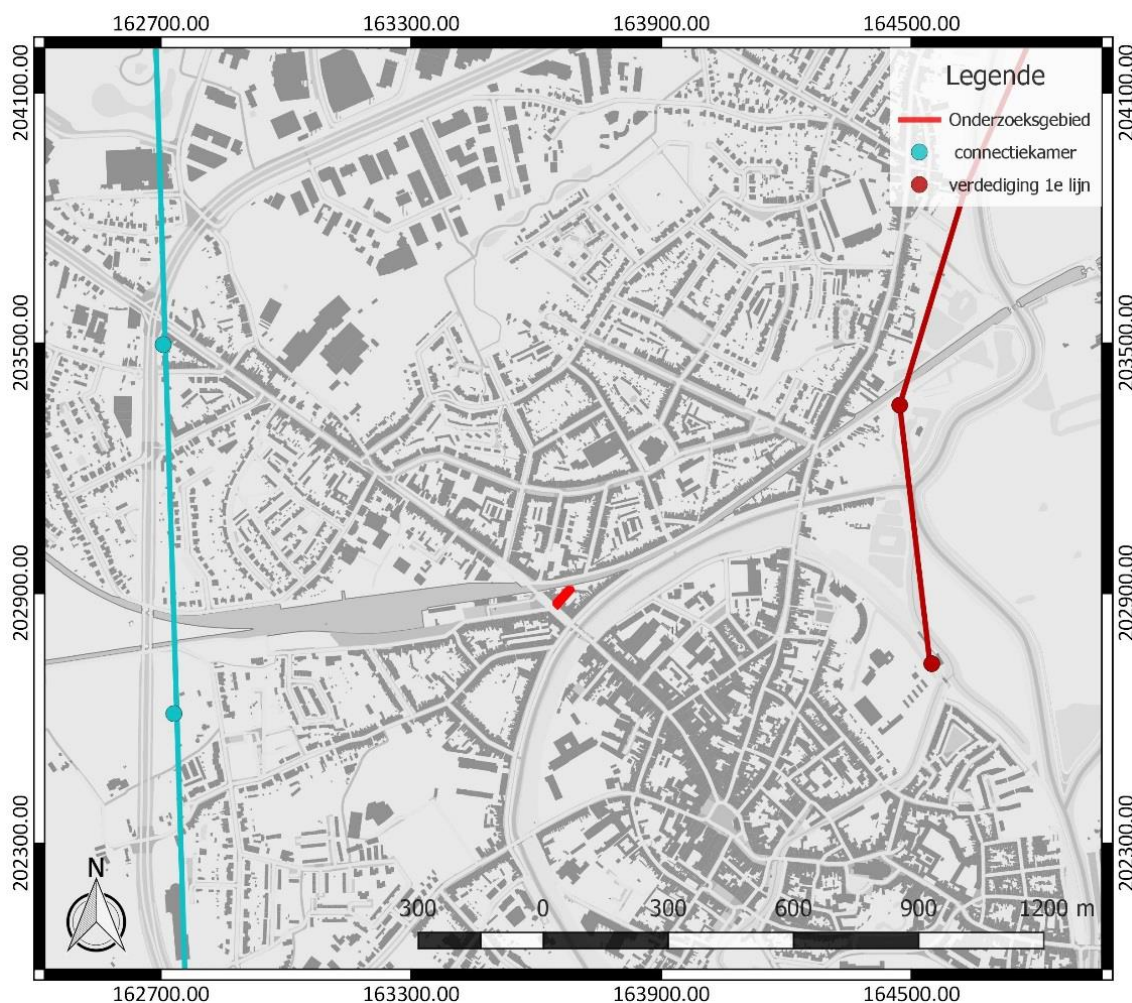

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159992, Florent Van Cauwenberghstraat II (geraadpleegd op 4 juni 2018). Zie ook Bruggeman *et al.* 2012; Reyns *et al.* 2012; Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159155, Mechelse Binnenpoort (Florent Van Cauwenberghstraat I, geraadpleegd op 4 juni 2018). Zie ook: Bruggeman/Reyns 2011.

Ook uit de volle middeleeuwen kwamen resten aan het licht in de omgeving. Dit is onder meer het geval in de Arbeidsstraat I (CAI ID 157031). Het betreft aardewerk. Ook werden er enkele (sub-)recente sporen aangetroffen.¹⁵

In de ruimere omgeving zijn ook resten uit de nieuwe tijd aanwezig. Ter hoogte van de Kartuijersvest 84 (CAI ID 100287 [ten noordwesten van CAI ID 100291]) werd aardewerk uit de 16de eeuw en bouw materiaal (fragmenten van Delftse tegels) uit de 17de en 18de eeuw gevonden. Er werd eveneens aardewerk uit de 19de eeuw ingezameld. Ook aan de Mechelsesteenweg, ter hoogte van de Sint-Annastraat (CAI ID 100527), werd bouw materiaal uit de nieuwe tijd aangetroffen. Het gaat om een timpaansteen uit 1612.¹⁶ Verder werden er ter hoogte van de Bosstraat-Boomlaarstraat (CAI ID 215300) enkele sporen zoals greppels uit de 17de eeuw aangesneden. Een laatste archeologische waarde uit de nieuwe tijd die we willen vermelden, is de Lierse Molen (CAI ID 103691 [ten zuiden van CAI ID 100527]) die op basis van de Ferrariskaart ten laatste in de 18de eeuw gedateerd wordt.¹⁷

Figuur 30: Overzichtskarta van de KW-linie (www.kwlinie.be) met aanduiding van het onderzoeksgebied. Onderkarta: GRB (www.geopunt.be)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157031, Arbeidsstraat I (geraadpleegd op 4 juni 2018). Zie ook: Reyns/Bruggeman 2011.

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100287, Kartuijersvest 84 (geraadpleegd op 4 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100527, Mechelse Steenweg I (geraadpleegd op 4 juni 2018)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215300, Bosstraat – Boomlaarstraat (geraadpleegd op 4 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103691, Lierse Molen 1 (geraadpleegd op 4 juni 2018)

Tot slot zijn er in de omgeving nog enkele resten uit de nieuwste tijd aanwezig. Op de vindplaats Smedenstraat I (CAI ID 215783) werden loopgraven uit de Eerste Wereldoorlog aangetroffen.¹⁸ Verder bevinden zich in de omgeving bunkers (connectiekamers) van de KW-Linie of Hoofdweerstandstelling uit 1939-1940 (CAI ID 165652 en CAI ID 165653, Figuur 30). Deze verdedigingslinie tussen Koningshooikt (Lier) en Waver werd in 1939 opgetrokken om België te beschermen tegen een Duitse inval. De linie werd onder meer gevormd door 400 bunkers, sluizencomplexen, een antitankgracht en een "ijzerenmuur" van cointet-elementen.¹⁹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Met betrekking tot het onderzoeksgebied is er een concrete verwachting naar archeologische resten die te maken hebben met de stadsomwalling van Lier. Het gaat meer bepaald om een bastion, dat in de 18de en een deel van de 19de eeuw te situeren was ter hoogte van het onderzoeksgebied. Historische kaarten tonen ons dat het onderzoeksgebied in de 16de en 17de eeuw net buiten de stadsomwalling gelegen was, ter hoogte van de Antwerpse poort. Op dat moment werd het terrein deels ingenomen door een weg die het westen van het onderzoeksgebied doorkruiste en in het oosten was historische bebouwing aanwezig. Dit maakte plaats voor de aanleg van een bastion, waarbij de weg verplaatst werd naar het oosten toe. In de tweede helft van de 19de eeuw werd de gracht van het bastion gedempt en werd het onderzoeksgebied opnieuw bebouwd.

Gekende archeologische waarden in de omgeving wijzen ook nog op de aanwezigheid van oudere archeologische resten, die mogelijk ook aanwezig geweest zijn in het onderzoeksgebied. Het gaat meer bepaald om waardevolle archeologische resten uit de metaaltijden, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. Het is echter de vraag of door de werken gerelateerd aan het bastion nog oudere archeologische sporen op het terrein bewaard gebleven zijn. Daarover kan op dit moment nog geen uitsluitsel gegeven worden. Wel kunnen we op basis van de reeds gekende historische bodemingrepen besluiten dat het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite op het terrein laag is.

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215783, Smedenstraat I (geraadpleegd op 4 juni 2018). Zie ook: Reyns/ Van der Kelen 2013.

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165652, KW-Linie VA 17 (geraadpleegd op 4 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165653, KW-Linie VA 15 (geraadpleegd op 4 juni 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Bunkers KW-linie Antwerpen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301436> (geraadpleegd op 4 juni 2018)

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van een woning. In het kader daarvan wordt het volledige perceel onderkelderd, tot op een diepte van ca. 3,20 m. Een deel van het onderzoeksgebied is vandaag de dag ook reeds onderkelderd, tot op een diepte van ca. 2,5 m. De zone van de huidige kelder zal dus nog met ca. 70 cm verdiept worden. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er blijkt voornamelijk sprake van een hoge archeologische verwachting met betrekking tot resten van een bastion. Ook resten van historische bebouwing, te zien op kaarten uit de 16de en de 17de eeuw, kunnen verwacht worden. In hoeverre oudere archeologische sporen op het terrein bewaard gebleven kunnen zijn is omwille van de gekende bodemingrepen uit de nieuwe en de nieuwste tijd moeilijk in te schatten. In het kader van de geplande werken zal het volledige perceel onderkelderd worden tot op een diepte van 3,20 m onder het maaiveld. Dit betekent dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief ernstig bedreigd is. Omwille van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied en de negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief, wordt bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd is. Landschappelijk booronderzoek is evenmin relevant. We verwachten namelijk reeds enige aantasting van de oorspronkelijke natuurlijke aardkundige eenheden als gevolg van historische bodemingrepen in het kader van de stadsomwalling. Omwille daarvan wordt ook het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite laag ingeschat.

Het is wel aangewezen een proefsleuvenonderzoek uit te voeren op het terrein om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er blijkt voornamelijk sprake van een hoge archeologische verwachting met betrekking tot resten van een bastion. Ook resten van historische bebouwing, te zien op kaarten uit de 16de en de 17de eeuw, kunnen verwacht worden. In hoeverre oudere archeologische sporen op het terrein bewaard gebleven kunnen zijn is omwille van de gekende bodemingrepen uit de nieuwe en de nieuwste tijd moeilijk in te schatten. In het kader van de geplande werken zal het volledige perceel onderkelderd worden tot op een diepte van 3,20 m onder het maaiveld. Dit betekent dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief ernstig bedreigd is. Omwille van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied en de negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief, wordt bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bruggeman, J./A. Van Staey/N. Reyns, 2013: *Archeologisch vooronderzoek Lier – Pannenhuisstraat zn*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 158).

Bruggeman, J./M. Van Celst/N. Reyns, 2012: *Archeologisch vooronderzoek Lier – Van Cauwenberghstraat (parkeergarage)*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 066).

Bruggeman, J./N. Reyns, 2011: *Bouwblokinventarisatie, werfbegeleiding en archeologisch vooronderzoek Lier – Florent Van Cauwenberghstraat*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 020).

Bruggeman, J./N. Reyns/B. Cléda, 2015: *Archeologisch vooronderzoek Lier – Mechelsesteenweg 34-36*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 256).

Goolaerts, S./K. Beerten, 2006: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier*, Leuven.

Reyns, N./A. Van der Kelen, 2013: *Archeologisch vooronderzoek Lier – Smedenstraat*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 160).

Reyns, N./J. Bruggeman, 2011: *Archeologisch vooronderzoek Lier – Arbeidsstraat, Verkaveling Bogerse Velden West*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 033).

Reyns, N./J. Bruggeman/M. Van Celst, 2012: *Archeologische opgraving Lier – Florent Van Cauwenberghstraat*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 076).

4.2 Websites

Cartesius (2018)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

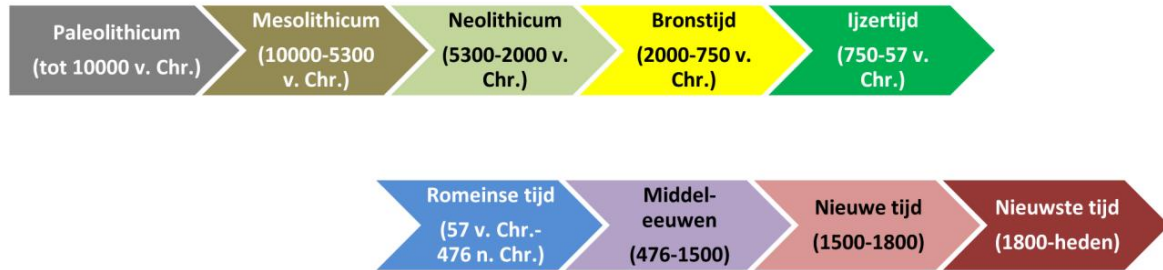
Geopunt Vlaanderen (2018)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

KW-linie (2018)
<http://www.kwlinie.be/>
Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018E247

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/05/2018
P2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/05/2018
P3	Verstoringskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/06/2018
P4	Bouwplan	Snede BT	1:1	Digitaal	26/11/2018
P5	Bouwplan	Snede NT	1:1	Digitaal	26/11/2018
P6	Bouwplan	Grondplan gelijkvloers en kelderverdieping	1:5	Digitaal	26/11/2018
P7	Bouwplan	Inplantingsplan	1:1	Digitaal	26/11/2018
P8	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	01/06/2018
P9	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	01/06/2018
P10	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	01/06/2018
P11	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/05/2018
P12	Quartairegeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/05/2018
P13	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/05/2018
P14	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	31/05/2018
P15	Historische kaart	Plan van Lier door Jacob van Deventer	1:1	Digitaal	01/06/2018
P16	Historische kaart	Plan van Lier door Joannes Blaeu	1:1	Digitaal	01/06/2018
P17	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	31/05/2018
P18	Historische kaart	Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	01/06/2018
P19	Historische kaart	Primitief kadaster	1:1	Digitaal	01/06/2018
P20	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	01/06/2018
P21	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique	1:1	Digitaal	01/06/2018
P22	Topografische kaart	1865	1:1	Digitaal	01/06/2018
P23	Topografische kaart	1903	1:1	Digitaal	01/06/2018
P24	Overzichtskaart	Vastgestelde archeologische zones	1:1	Digitaal	01/06/2018
P25	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	04/06/2018
P26	Overzichtskaart	KW-linie	1:1	Digitaal	04/06/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018E247

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	31/05/2018
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	01/06/2018
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	01/06/2018